

Nič slabega videl, nič slišal, nič rekel

Ida Hiršenfelter

Ljubljana – Knjiga **Johna Bergerja** *Načini gledanja*, ki je izšla lani pri Zavodu Emanat, je svojevrsten uvod v umetnostno zgodovino. Knjiga je precej nenavaden eksperiment, saj je nastala na podlagi serije oddaj BBC iz leta 1972. Še bolj nenavadno je, da so tri poglavja od sedmih zgolj slikovna in s tem ponujajo bralcu možnost, da preveri piščeve teze. Knjiga je izjemno jasna, malo zaradi prevoda televizijskega medija v knjigo, malo pa zaradi Bergerjevega načela o uporabi jezika, ki je razumljiv množicam, a ne za ceno plehkosti. Slovenska izdaja v prevodu **Katje Grabnar** je izšla šele dobrih 35 let po prvotni izdaji, vendar časovna distanca v ničemer ne spodbija osnovnih tez, s katerimi je avtor na novo osvetlil prikrit anomalije zahodne umetnostne tradicije. Obravnaval je idejo o originalu v odnosu do ekonomske vrednosti umetnin, seksualno politiko in vlogo družbenih spolov, ki se vsiljuje z reprezentacijami ženskega akta, izjemno ostro je obsodil tradicijo oljnega slikarstva, ki podpira ideale zasebne lastnine in kapitalističnih razrednih odnosov, nazadnje pa z oljnim slikarstvom primerjal sodobna oglasna vidna sporočila. Berger je na tehtnico postavil

akademski način govora o umetninah, ki nekritično poudarja transcendentne, mistične in formalne vidike umetnine, ne da bi pri tem upošteval družbene in politične silnice, ki narekujejo način, na katerega vidimo in razumemo podobe. Bergerjeva izrazito marksistična interpretacija zgodovine umetnosti in kritika neoliberalnega kapitalizma, ki je v sedemdesetih spodjedel revolucijo v zahodnih državah in prirezal krila tudi Bergerjevemu revolucionarnemu idealizmu, dobiva danes nove bralce. Očitek tej materialistični interpretaciji je v tem, da vsem zgodovinskim obdobjem naprti odgovornost za razredni boj, čeprav je jasno, da se ga na primer v renesansi še niso zavedali. Seveda pa je v trenutni družbeni situaciji takšen govor o umetnosti mnogo bolj legitimen kot pa »akademizem«, ki se ukvarja zgolj s formalnimi značilnostmi slike in nekritično navaja odličnost lastnikov umetnin, pri analizi del pa ne dopušča družbene kritike. Berger v knjigi oriše postopno emancipacijo umetnine od metafizičnih vrednosti na polje socialnih in finančnih koristi, ki jih ima umetnina za vladajoči sloj.

V spremni besedi je **Eda Čufer** prepoznala vrednost Bergerjevega dela ravno v njegovem spopadu s kritikom Clementom Greenbergom,

ki je ustoličil modernistično paradigmo. Greenbergovo tiho zavestništvo z zahodnimi silami je z idejo čistega slikarstva v hladni vojni služilo za spodbujanje družbene nekritičnosti umetnosti, medtem ko je bil Berger eden od redkih zagovornikov figuralike in pri kritičnem pisanju za marksistično revijo *New Statesman* formuliral nasprotno tezo, da umetnost vedno zastopa neka ideološka stališča, pa če to priznava ali ne.

Kot smo že dejali, je knjiga svojevrstna obsodba oljnega slikarstva kot tiste manire v zahodni umetnosti, ki v vseh pogledih spodbuja principe lastnine. Z motivi narave prikazujejo last lastnika slike, s tihožitjem lastnikov luksuzen način življenja, ženskim aktom pa je praviloma odvzeta subjektivnost, saj se ženska na sliki pojavlja zgolj kot predmet pogleda. Berger vidi nasledstvo sublimne perverzije podobe v vizualnem jeziku oglasov, čeprav se njuni funkciji pravzaprav precej razlikujeta. Oljna slika je prikazovala tisto, v čemer je njen lastnik že užival in je temeljila na dejstvih. Namen oglasov pa je, da v gledalcu vzbudijo nezadovoljstvo s trenutnim načinom življenja in vzgajajo tesnobo, ki naj bi jo lahko v prihodnosti razrešil le denar.